

Малашук О.С. Кліматичні і мікрокліматичні умови виноградарських районів Закарпаття. *Актуальні проблеми та сучасні вектори розвитку геодезії, землеустрою, кадастру, ГІС та природокористування*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, Одеса, 15-16 червня 2017р. Одеса: ОДАУ, 2017. С. 86-90.

**КЛІМАТИЧНІ І МІКРОКЛІМАТИЧНІ УМОВИ
ВИНОГРАДАРСЬКИХ РАЙОНІВ ЗАКАРПАТТЯ**
О.С. Малашук, кандидат економічних наук, доцент
Одеський державний аграрний університет, м. Одеса

Територія України характеризується значною різноманітністю природних і ґрунтово-кліматичних зон. З урахуванням цих особливостей в Україні виділено регіони, макрозони й мікрозони вирощування винограду, визначено їхню спеціалізацію по виноградарству й виноробству та сортимент винограду, що її забезпечує.

За природним районуванням, на території України виділено 15 виноградарських зон (макрозон), які є основою для сорторайонування, і 58 природно-виноградарських районів (мікрозони). У Автономній Республіці Крим нараховується 6 макрозон і 12 мікрозон, в Одеській області – 3 і 16, Херсонській – 2 і 10, Миколаївській – 2 і 7, Закарпатській – 1 і 12 та в Запорізькій – 1 і 6. [1, с.64]

Особливу уваги заслуговує дослідження виноградарської зони України – Закарпаття, як унікальний природно-географічний регіон.

У виноградарстві однією з важливих передумов підвищення урожаю культур винограду та покращення його якості є правильне врахування кліматичних ресурсів території. Клімат будь-якої області чи зони, як правило, не однаковий на всьому її просторі. Під впливом місцевих умов, головним чином рельєфу, він помітно відхиляється від таких показників, які характеризують кліматичну зону на рівній місцевості. Такий вплив рельєфу місцевості на її мікроклімат особливо помітно виражений в передгірській зоні Закарпаття.

На Закарпатті виноградарство розповсюджене в таких адміністративних районах Берегівський, Виноградівський, Іршавський, Мукачівський, Ужгородський.

Закарпаття характеризується різною височиною місця над рівнем моря та різною віддаленістю від головного кряжу Карпатських гір, різноманітними формами рельєфу та експозицією схилів, різними умовами захисту від холодних вітрів, в зв'язку з цим тут створюються місцеві клімати окремих районів і мікрокліматичні відмінності на території навіть невеликих за площею господарств. Крім місцевого

клімату, у виноградарських районах Закарпаття існує дуже різноманітний мікроклімат, який виявляється навіть на невеликій території окремих господарств в зв'язку з строкатим рельєфом місцевості.

В зв'язку з цим територія Закарпаття поділяється на такі природно-виноградарські райони (мікрорайони): Ужгородський, Середнянський, Бобовищанський, Мукачівський, Лалівський, Іршавський, Косинський, Берегівський низинний, Берегівський передгірний, Шаланківський, Виноградівський низинний, Виноградівський передгірний.

Виноградарська зона Закарпаття міститься між 22°20' і 23°20' сх. довготи (за Грінвічем) та 48°00' і 48°40' пн. широти. Найбільш сприятливі для винограду є кліматичні умови Закарпатського передгір'я, яке тягнеться неширокою смугою з пн. Заходу від Ужгорода на пд. Схід до Виноградова і далі, за Тисою, на південь до Юлівської гори, а також окремими підвищеннями, що містяться на Закарпатській рівнині районі Косини, Мужієва, Добросілля, Шаланок та Берегова. Найбільш теплі місця цієї зони знаходяться на висоті від 150 до 250 м над рівнем моря. Кліматичні умови гірської частини області й найбільш понижених місць рівнини малосприятливі для винограду і тому тут виноградарство виробничого значення не має.

Клімат Закарпаття континентально-європейський. Територія захищена від холодних пн. і сх. вітрів Карпатами, тут переважають зх. і пд.-зх. вітри, які приносять з Атлантики вологе повітря, завдяки чому тут випадає відносно велика кількість опадів (600-700 мм на рівнині (в районі Берегова) та досягає до 1000 мм в передгір'ї (головного пасма Карпат - Іршаві)). Біля 2/3 цієї кількості випадає в теплий період року, а 1/3 – в холодний. До того ж Карпатські гори перешкоджають переміщенню повітряних мас і сприяють більшому нагріванню повітря влітку та значному його охолодженню взимку. Це робить клімат більш континентальним.

Незважаючи на значну кількість опадів, в пд.-зх. частині області (Берегівський район) досить часто бувають літні посухи, що негативно впливає на вирощування виноградних саджанців у шкілках. В зв'язку з цим виноградні розсадники тут треба розміщати там, де шкілки можуть бути забезпечені зрошенням.

Найтеплішими в Закарпатті є південні схили поблизу Виноградова (Чорна гора), Юлівської гори та захищені південні амфітеатри біля сіл Хижа Виноградівського району, Мужієве і Добросілля Берегівського району. Сума активних температур за вегетаційний період в цих місцях, при проведенні спостережень за виноградниками, доходить до 3600°C (не нижче 3200°C), що забезпечує визрівання урожаю та лози найпізніших сортів винограду.

Трохи меншою сумою активних температур (близько 3500°C) характеризуються схили горбів в районі Берегова і Косини, а також

захищені амфітеатри поблизу сіл Шаланок, В. Комяти, Онок Виноградівського району та Медведівці Мукачівського району.

Сумою активних температур понад 3400°C (не нижче 3100°C), яка є достатньою для вирощування всіх районуваних в Закарпатті сортів винограду, забезпечена значна частина Виноградівського району (села Черна, Новоселиця, Чорнотисове), південні схили в Іршавському районі (села Білки, Імстичеве, Іршава, Сільце, Доробратове, Негрове), частина Мукачівського району (села Лалове, Зубівка, Кучава, Бобовище, Копинівці, Лохове), пн.-сх. частина Ужгородського району (села Середне, Глибока, Баранинці, Дравці, Горяни) та північні околиці Ужгорода.

Решта території передгірської зони і рівнини, за винятком височин понад 450м і дуже понижених місць, придатна для вирощування дуже ранніх та середнього періоду досягання сортів, які тут забезпечуються достатньою кількістю тепла.

За тривалістю безморозного періоду мікрорайони Закарпаття розподіляються приблизно так, як і за сумою активних температур. Найбільш тривалий безморозний період можна спостерігати на крутих терасових схилах, головним чином за рахунок більш ранньої весни. На південних схилах Чорної Гори поблизу Виноградова цей період досягає 220 днів, на Юлівській горі й на амфітеатрах біля сіл Мужієве, Добросілля, Хижа та Медведівці – близько 200 днів, на берегівських горбах і на висотах від 150 до 250м всього Закарпатського передгір'я – 185 днів і більше, в усіх інших місцях передгірської зони – від 175 до 185 днів. Найкоротший безморозний період буває в горах вище 400м і на рівнині. [2]

Весняні заморозки після 20 квітня бувають на крутих терасових схилах один раз на 10 років, на середніх і верхніх частинах схилів до висоти 250м – один раз на 2 роки, а в інших місцях – майже щороку.

Осінні приморозки майже на всій території виноградарської зони Закарпаття рідко бувають раніше 10 жовтня. Навіть в широких гірських долинах і на схилах вище 400м це трапляється один раз за 10 років. Приморозки до 20 жовтня бувають на крутих терасових схилах пд. експозиції височиною від 150 до 250м один раз за 5 років, а в усіх інших місцях виноградарської зони – раз за 2-3 роки. В перших числах листопада приморозки є нормальним явищем на всій території Закарпаття.

Враховуючи це, слід планувати збір навіть найпізніших сортів винограду в середині або другій половині жовтня, в залежності від місцевих умов. Така рекомендація підтверджується ще й даними багаторічних спостережень за випаданням дощів, які бувають у третій декаді жовтня частіше, ніж у другій, що може викликати загнивання незібраного врожаю винограду, часткову його втрату і зниження якості.

Дуже важливим кліматичним фактором, який необхідно враховувати при вирощуванні винограду, є величина абсолютних мінімальних зимових

температур. Відомо, що в зимовий період вічка європейських сортів винограду витримують морози до мінус 18 – 20°C, а визрілі лози – до мінус 22°C. У виноградарській зоні Закарпаття середня величина абсолютних мінімумів в зимовий період змінюється в межах від мінус 18°C до мінус 23°C, що говорить про необхідність захисту виноградних кущів на всій території області (крім морозостійких сортів ізабельної групи). [3]

Взимку найхолоднішим з виноградарських районів є Березівський – найбільш віддалений від головного гірського пасма Карпат низинний район. Навіть в самому теплому місці цього району (мужівські та добро сільські горби) середня із абсолютних мінімумів коливається від мінус 19°C до мінус 21°C (в окремих місцях абсолютний мінімум доходить до мінус 34°C). Ще нижчі температурні мінімуми спостерігаються взимку в східних рівнинних частинах Ужгородського, Мукачівського і особливо Березівського районів, в долинах Іршави, Боржави, Тиси та в горах на височині понад 450 м, де виноград майже не вирощується.

Найтеплішими в області є схили в передгірській зоні, що мають височину від 140 до 300м над рівнем моря. Тут середній абсолютний мінімум не падає нижче мінус 19°C. В цих місцях зимові температурні мінімуми нижче мінус 20°C (тобто, які пошкоджують виноград) бувають один раз за два роки, а згубні для виноградної рослини (мінус 26°C) – один раз в десятиріччя. [2]

Враховуючи всі кліматичні фактори разом (забезпеченість теплом, тривалість безморозного періоду, мінімальні температури зимою, вологозабезпеченість), слід вважати найсприятливішими для вирощування винограду в кліматичному відношенні круті південні схили з кам'янистими терасами та дрібні й великі амфітеатри, повернені на південь, а за ними – середні і верхні частини південних та західних схилів, невеликі вершини і схили в амфітеатрах.

Малосприятливими для вирощування винограду в кліматичному відношенні є пониження, особливо поблизу гір, підніжжя горбів, гірські долини, північні схили і плоскі високі вершини. Верхньою межею доцільного виробничого розведення винограду є височина 400м над рівнем моря, за якою культура винограду перестає бути рентабельною в зв'язку з великими зимовими морозами, коротким безморозним періодом, малою сумою активних температур за вегетаційний період, великою кількістю опадів і недостатньою освітленістю прямими сонячними променями, внаслідок постійної великої хмарності.

Отже, клімат і мікроклімат – це одні з основних умов при виборі площ під виноградні насадження та при виборі сортів винограду.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Розвиток виноградарства і виноробства на Півдні України [Текст]: ретросп. бібліогр. покажч. / Уклад.: О.Г. Пустова, О.О. Цокало, Д.В.Ткаченко, М.О. Семиліт. – Миколаїв: МДАУ, 2010. – 440 с.

2. Посібник по виноградарству для Закарпатської області. – Ужгород: Закарпатське обласне видавництво, 1960. – 221 с.
3. Власов В.В. Экологические аспекты размещения виноградно-винодельческой отрасли в Украине [Текст] / В.В. Власов, Г.В. Ляшенко // Сад, виноград і вино України: наук.-вироб. жур. – 2008. – № 8-10. – С.26-27.